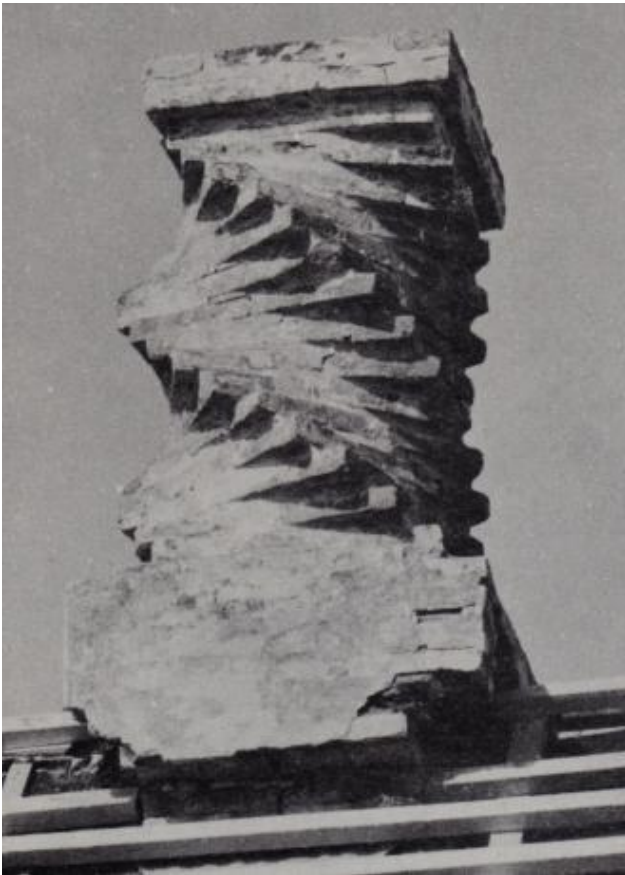

Snoede skorstene

Af Merete Heins

På Dragør havn, nærmere betegnet på museets tag findes der en snoet skorstenspipe - for nemheds skyld fremover kun kaldet *skorsten*.

Skorstenen, der udover at være snoet også er en anelse skæv, har betaget mange forbigående i årenes løb.

Inde i selve byen findes der endnu en snoet skorsten - på udhuset til ejendommen [Deventergade 6](#), som ganske vist ikke er så let at få øje på, hvis man ikke kender til den. Disse to skorstenspipe var de eneste af denne art, jeg havde set eller hørt om.

Arkitekt *Poul Abrahamsen* skriver om skorstenene i bogen "Historiske huse i Dragør", at de synes at stamme fra den engelske tudortid ca. 1500, men at motivet blev genoptaget i senviktorianismen i slutningen af forrige århundrede.

Hvis dette er tilfældet, er det jo sandsynligt, at der findes lignende skorstenspipe andre steder i Danmark. Jeg begyndte derfor at kontakte forskellige lokalarkiver, først vort eget, derefter Tårnby samt andre arkiver rundt om på Sjælland, som jeg blev henvist til.

For at få et større geografisk indblik i udbredelsen af skorstenene indrykkede jeg en efterlysning i tidsskriftet "Journalen", der holdes af mange lokalarkiver landet over samt lokalhistorisk interesserede personer.

Da jeg imidlertid kun fik henvendelser fra Sjællandsområdet, kontaktede jeg Frilandsmuseet i Brede, Nationalmuseet, Stadsarkivet i Odense, Skorstensfejlerlaugets oldermand i Kerteminde og Tønder Tekniske Skole, hvor man uddanner skorstensfejere, samt Institut for Sønderjyllands lokalhistorie, men desværre uden positivt resultat. Derfor vil denne beskrivelse handle om snoede skorstenspiber på Sjælland.

Som ovenfor omtalt er det udelukkende skorstenspiber fra forrige århundrede eller ældre, som har min interesse. I

Dragør og Store Magleby er der to snoede skorstene, der er bygget inden for de sidste 15 år.

Ligeledes er der rundt om på Sjælland flere skorstene af nyere dato, som på "Gulerodshuset" ved Ringsted. Da dateringen af skorstenene for det meste er meget mangelfuld, har disse nyere skorstene, som i visse tilfælde går tilbage til 1930'erne, og som mange husker fra deres barndom, været et problem at udskille fra "den ægte vare".

At få relevante oplysninger om de beskrevne skorstenes alder m.m. har, på trods af at mange har været utroligt hjælpsomme med at fremskaffe af materiale og oplysninger, været meget vanskeligt, da skorstenspiberne ikke er beskrevet i diverse registreringer. Jeg har vage oplysninger om tre-fire nu nedrevne skorstene, som det ikke har været muligt at medtage, da oplysningerne er for sparsomme.

Beskrivelse af skorstenspiberne

Amager

1. På Englandsvej, i nærheden af Amagerbrogade lå i perioden omkring 1880-1912, hvor ejendommen blev nedrevet, en smedje med en snoet skorsten. Skorstenen skulle være bygget før 1885. På grund af dens højde blev den benyttet som vejviser. Ejeren var smedemester Lindgreen.
2. På Amager Landevej, nær Sundbyvester Plads lå gården Sophienhøj, der var forsynet med to snoede skorstene. Skorstenene blev opført i 1880'erne. Gården blev nedrevet ca. 1950. Ejeren var gårdejer Morten Lindgreen, bror til smedemester Lindgreen.
3. På Aflandshagegård, Fælledvej 311, som blev bygget af smeden fra Englandsvej, den tidligere omtalte Lindgreen. I brandforsikringsprotokollen står der, at ejeren af gården var broderen *Morten Lindgreen* fra Sofienhøj. Gården blev opført ca. 1888 og blev samtidig forsynet med to snoede skorstene, en venstredrejet og en højredrejet. Murermesteren var R. B. Guldborg fra Dragør. Den østlige skorsten blev fjernet for år tilbage. Bygningerne blev nedrevet i foråret 1999 og er under genopbygning.
4. I Kastrup, på Amager Strandvej, på Kastrup Glasværk blev der bygget en snoet skorsten ca. 1889.
5. I Dragør, på Strandlinien 4 (Dragør Museum). Byforstanderskabet lod som ejer bygningen reparere og forsyne med en snoet skorsten ca. 1890. Murermesteren, der hed Petersen, havde tidligere været svend hos Guldborg.
6. I Dragør, på udhuset til Deventergade 6. I 1897 i

forbindelse med ombygning og istandsættelse af et ældre hus, blev dette forsynet med en snoet skorsten. Murermesteren var Guldborg.

Midtsjælland

1. Ballerup, "Lynsmedens hus" som indtil 1990 lå på Holdanvej, men senere blev flyttet til egns museet Lindbjerggård i Pederstrup. Skorstenen er opført i den sidste halvdel af 1860'erne. Murermesteren var *Hans Christian Bedei*.
2. I Skovlunde, Skovlunde Smedje. I 1858 overtog *Søren Pedersen* smedjen, som han fraflyttede 1884. Inden for denne periode var smedjen forsynet med snoet skorsten. Senere blev smedjen, der var stråttækt, renoveret og atter forsynet med en snoet skorsten. Da Skovlunde ligger nær Ballerup, er det nærliggende at tro, at Bedei har bygget begge skorstenene.
3. I Slangstrup, Klosterstræde 5 - Huset er fra sidste del af forrige århundrede. Ejeren var *Peder Hammer Mørck*.

Vestsjælland

Ved Svinninge Kundby ligger en smedje. Selve smedjen skulle være opført mellem 1820 og 1850. Den oprindelige snoede skorsten er fra forrige århundrede. Den blev nedrevet i 1937 og erstattet af en anden snoet skorsten. Se under anekdoter.

Østsjælland

1. I Køge, Kirkestræde 13 - Smedegården. Huset er oprindeligt bygget i 1500-tallet. I 1809 flyttede den første smedemester *Jonas Tingsted* ind. Herefter boede der smede i huset indtil 1934. Der findes ingen datering på den snoede skorsten. Den blev nedrevet i 1970'erne, men genopbygget i 1988, så det må vel formodes, at den stammer fra 1800-tallet.
2. I Køge, på Havnepladsen - "Kalkbrænderi". På en tegning fra 1872 ses en snoet skorsten på beboelseshuset. Bygningen er senere nedrevet.

Sydsjælland

1. Næstved, på Sandstræde - værtshuset "Sommer-hvile". Huset og den snoede skorsten er bygget før 1880. Huset blev fjernet i 1945 for at gøre plads til 5. maj-gården.
2. Kalvehave, ved Høvdingsgård - arbejderbolig måske gartnerbolig. Huset, som må være bygget i sidste halvdel af forrige århundrede, var forsynet med to snoede skorstene. Huset er nu nedrevet.

Skorstenspipernes oprindelse

Ud fra mine undersøgelser kan man formode, at de snoede skorstenspiber er et rent sjællandsk fænomen. At så mange skorstene, seks ud af 14, var placeret på smedjer, kan vel betyde, at det har været et slags kendetegn. To af gårdene på Amager med de snoede skorstene har været ejet af familien Lindgreen. De sikkert har ladet sig inspirere af smedemester Lindgreens smedje.

Angående den ofte upræcise og manglende datering, synes det trods alt, at være skorstenene i Ballerup og Skovlunde, som er de ældste.

Fra *Svend Jørgen Jensen*, Skovlunde har jeg modtaget følgende: Ballerups forhenværende borgmester, *Kaj H. Burchardt* oplyser, at hans morfar, *Hans Christian Bedei*, der

var murermester i Ballerup, har opført Lynsmedens hus på Hold-an vej i Ballerup (muligvis kun skorstenen).

Lynsmedens hus havde ligesom Skovlunde smedje en snoet skorsten. Bedei kom fra Holsten, hvor han havde været svend hos en murermester, der byggede huse med snoede skorstene. De snoede skorstene var murermesterens kendetegn.

Denne murermester murede konsekvent venstresnoede skorstene. Ifølge folketællingen fra 1. februar 1890 stammede Bedei fra Hamborg. Af Bedei's "Wanderbuch", der findes på Stadsarkivet i Ballerup, fremgår det, at Bedei fra Holsten kom til Sønderjylland og senere til København. Undervejs har han bl.a. arbejdet i Eutin, Rendsburg, Bremerhafen, Neustadt og Stettin. Vandrebogen omfatter perioden 1857-1867.

I 1867 kom Bedei til Ballerup, hvor han blev svend hos en lokal murermester. Kort tid efter fik han sin egen virksomhed. Han byggede huse i Ballerup, flere af dem med snoede skorstene.

Burchardt kan huske, at tre huse i Ballerup i hans tid havde snoede skorstene. De to af dem var Lynsmedens hus og tømmermester Ejler Christoffersen's ejendom på Bydammen. Han husker ikke, hvor det tredje hus lå. De to huse er i dag nedrevet, og det tredje er, som tidligere omtalt, flyttet til Pederstrup.

Da sporet fører til Nordtyskland, nærmere betegnet Holsten, har jeg forespurgt i området angående skorstene, men desværre med negativt resultat.

I Rostock stødte jeg rent tilfældigt på en illustreret bog om byen, *Erinnerungen an eine alte Hafenstadt*, skrevet af Karl Eschenburg (Rostock, Hinstorff, 1995) Jeg fandt et fotografi af et hus med to snoede skorstene, der var beliggende lige ved siden af. Huset blev bombet under krigen og eksisterer ikke mere. Da Tyskland jo blev kraftigt ødelagt under krigen, er skorstenene her vanskelige at spore.

Min konklusion må være, at de snoede skorstenspiber utvivlsomt kommer fra Tyskland. Det kan dog tænkes, at engelske Tudor skorstenspiber oprindeligt har været forbillede.

Konstruktion af skorstene

Skorstenspiberen er den del af skorstenen, som rager op fra tagryggen. Den snoede skorsten inde i huset er firkantet, som alle andre skorstene. Det er først ved tagryggen den bliver snoet. Jeg har ved at kontakte et par firmaer, som bygger skorstene, erfaret at udformningen kun har været til pynt, og ikke har haft noget praktisk formål.

Man brugte ikke normale teglsten til bygningen, men de finere og tyndere flensborgsten.

Anekdoter

Den snoede skorsten på smedjen i Kundby var efterhånden noget medtaget, så i 1937 måtte smeden lade den ombygge, men den skulle være som den gamle. Murermester Niels

Petersen blev tilkaldt. Han vidste en hel del om gammelt byggeri. Han var fra Fyn og havde lært og hørt, at når man byggede en snoet skorsten, indmurede man en tegning af skiftegangen mellem to mursten.

Da man var færdig med at nedbryde den gamle skorsten, havde man ikke fundet nogen tegning, så mureren begyndte efter bedste hukommelse at opføre den ny skorstenspipe, men kunne ikke få magt over det. Da mureren og smeden stod og talte om, hvordan de skulle klare opgaven, så smeden, at der stadigvæk lå to mursten, som ikke var slået fra hinanden i brokkebunken. Tegningen blev fundet og piben kunne opmures som førhen.

Grunden til, at skorstenen på det nuværende Dragør Museum er snoet, skulle være, at når det daværende byforstanderskab holdt møder, måtte vigtige drøftelser og beslutninger ikke sive op af skorstenen.

Flere har fortalt mig, at den snoede skorsten skulle holde onde ånder borte.

Og endelig; at mureren byggede den snoede skorsten for at drille smeden, som ikke havde fået købt snaps.

Tak

At denne undersøgelse har kunnet lade sig gøre, skyldes den store hjælpsomhed, som nedennævnte personer og institutioner samt andre har ydet:

Lis Thavlov, Dragør Lokalarkiv

Inger Hald, Dragør

Inger Kjær Jansen, Tårnby Lokalhistorisk Samling

Kaj Burchardt, Ballerup

Svend Jørgen Jensen, Skovlunde

Rigmor Mørck, Historisk Forening for Slangerup Kommune

Povl Rasmussen, Kundby/Hørve

Birte Broch, Køge Byhistoriske Arkiv

Anne-Lise Pedersen, Næstved Stadsarkiv

Poul Dehn, Kalvehave/Mern

Artiklen er oprindeligt trykt i *Nyt fra lokalhistorien*, nr. 10, 1999.

© Dragør Lokalarkiv og forfatteren

Aflandshagegård på det sydvestlige Amager med to snoede skorstene. Foto ca. 1955.